

Morele veerkracht als katalysator voor een bezielde zorgverlening

dr. Joke Lemiengre

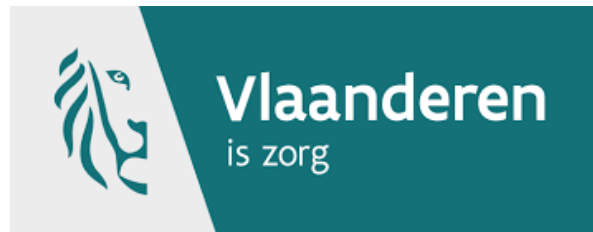
Kernexpert Zorgethiek Stimulans UCLL

Hoe blijf je als zorg- of
hulpverlener gevoelig ...
zonder jouw vorm te
verliezen?

Grypdonck, M., Lemiengre, J., Lammens, A.
Groeien in deugddoende zorg. Relationele
zorgethiek in praktijk. Roadmap voor
leidinggevenden in woonzorgcentra, december
2019.

www.ucll.be/stimulans (vanaf 10 dec 2019)

Interessante literatuur

Zorgnet-Icuro. Ethisch advies nr 21. (2019) Morele stress in de zorg:

<https://www.zorgneticuro.be/publicaties/ethisch-advies-21-morele-stress-de-zorg>

Boeiende website onderzoeksgroep HOWEST:

www.morelestress.be

Ethische uitdagingen in de zorg ...

“We hebben maar 1 plaats vrij voor vier dringende zorgnoden. Hoe moet ik kiezen? Hoe kan ik kiezen? Ze komen alle vier even hard in aanmerking. En wat gebeurt er met de drie mensen die ik niet binnenlaat? Blijven die in de kou staan? Dat kan toch zo niet.”

Ethische uitdagingen in de zorg ...

“Een patiënt die lijdt aan een manisch-depressieve problematiek vraagt uitdrukkelijk en herhaaldelijk euthanasie. Hij is chronisch ziek, met weinig sprankels van zinbeleving, leeft geïsoleerd en de therapie biedt weinig verbetering. De euthanasievraag veroorzaakt spanningen binnen het team.

Het team is verscheurd hoe ze verder voor hem kunnen zorgen...”

Ethische uitdagingen in de zorg ...

“Je merkt dat sommige collega’s er de kantjes van af rijden. Observaties en verslaggeving verlopen slordig, er wordt niet of onvoldoende ingegaan op zorgvragen van de patiënt.”

Ethische stress ...

“Het is de wrange ervaring waarbij zorgverleners weten wat goede zorg is, maar door allerlei factoren er niet in slagen om die goede zorg te realiseren”

(Jameton, 1984)

Oorzaken

- **Individueel vlak**
  - Laag gevoel van morele verantwoordelijkheid
  - Gerelateerd met morele sensitiviteit (maar niet eenduidig)
- **Contextueel vlak (meso)**
  - Teamklimaat / conflicten in teams
  - Omgaan met 'blaming'
- **Contextueel vlak (macro)**
  - Ongelijke toegang tot gezondheidszorg (armoede & ongelijkheden)
  - Besparingsatmosfeer

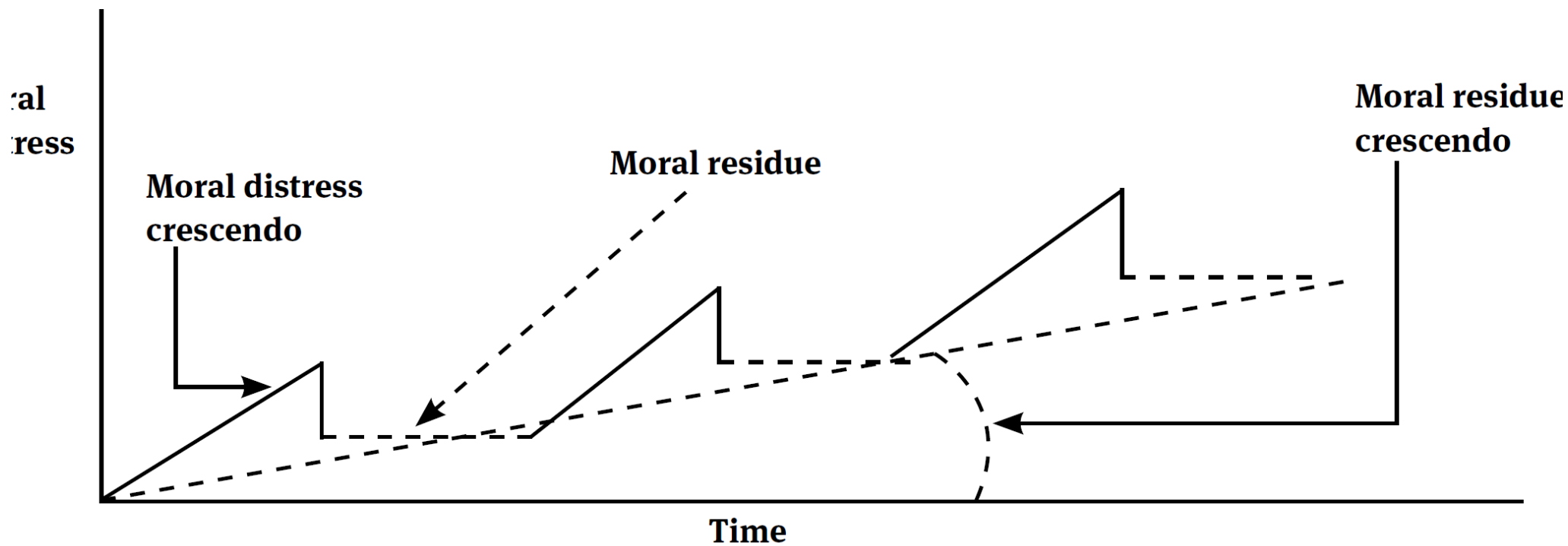
Coping mechanismen

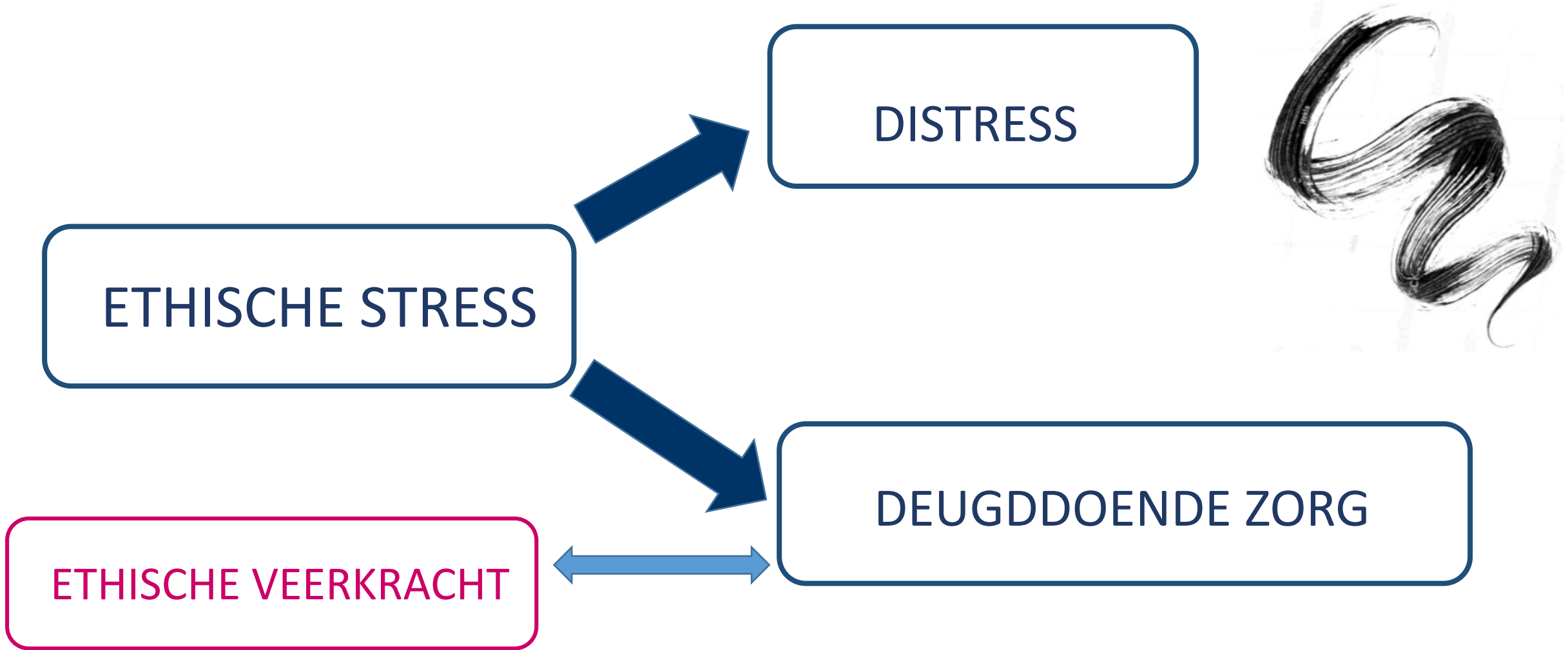
Vanuit verontwaardiging → blijvend engagement tot inzet

Onmacht, ethische verstilling → onbetrokkenheid,
gelatenheid

Burnout / verlaten van het beroep

Figuur 1: Crescendo Effect (Epstein & Hamric, 2009)

GEDEELDE VERANTWOORDELIJKHEID van
individuen, teams, organisaties en maatschappij

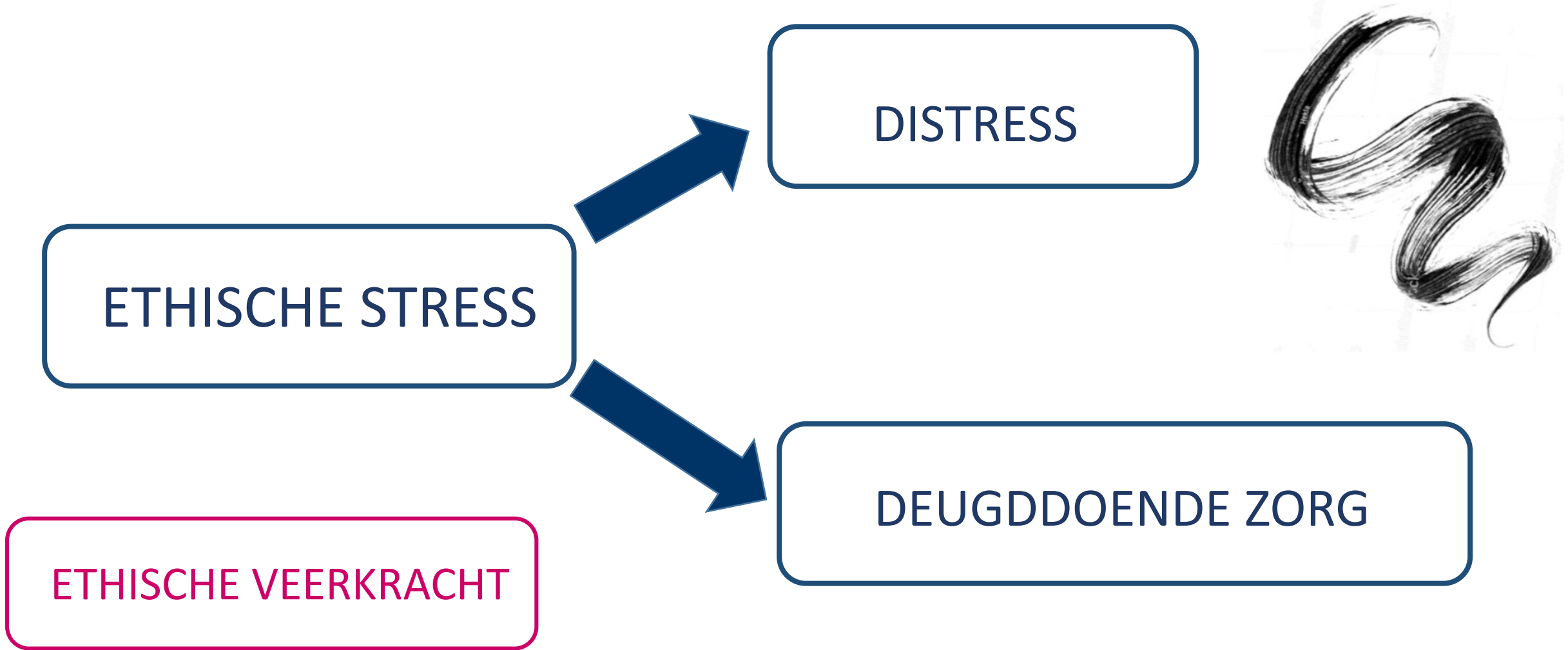
Ethische stress → distress

Wanneer ethische stress onvoldoende wordt (h)erkend en zich als **moreel residu** opstapelt, kan dit nefaste gevolgen voor:

- veilige en kwaliteitsvolle patiëntenzorg
- het mentale en fysieke welzijn van zorgverleners
- rekruteren, tevredenheid en behouden van gezondheidszorgbeoefenaars op organisatieniveau

Brazil et al., 2010; Pereira et al. 2011; Pauly et al. 2012;
Ruchton 2016a, 2016b; Rushton et al. 2017

GEDEELDE VERANTWOORDELIJKHEID van
individuen, teams, organisaties en maatschappij

Ethische veerkracht

Het versterken van iemand zijn **mogelijkheden om zijn integriteit te behouden** in het omgaan met ethische uitdagingen en tegenslagen (Rushton, 2016a, 2016b, p 12; Holtz et al. 2017)

Het ontwikkelen van een **ethisch klimaat** voor zorg- en hulpverleners

(Holtz et al. 2017; Grypdonck, Lemiengre & Lammens, 2019)

Zorg zou deugd moeten doen

Deugd aan:

- de patiënt / cliënt
- Zijn betekenisvolle naasten / omgeving
- Zorg- en hulpverleners
- De organisatie

Ethische stress → Deugddoende zorg

- Een steentje in de schoen (Prof dr. Roger Burggraeve)
  - Onrust, scrupule die we ervaren in een bepaalde realiteit
  - Die ons wakker houdt
  - Die ervoor zorgt dat we bepaalde vragen durven stellen
  - Moreel gevoelig zijn

Deugddoende zorg

Laat patiënten **als personen tot hun recht komen** en behartigt ook objectief zijn levenskwaliteit.

Lost tragiek in de zorg niet op, maar zorgt voor **erkenning**

Geeft aan de relatie een centrale plaats in het maken van keuzes, waarbij patiënten, hun betekenisvolle naasten, maar ook zorgverleners als personen worden gezien.

Grypdonck, M., Lemiengre, J., Lammens, A. Groeien in deugddoende zorg. Relationele zorgethiek in praktijk. Roadmap voor leidinggevenden in woonzorgcentra, december 2019.

Lerende gemeenschappen zorgethiek als krachtige leervorm in het groeien in deugddoende zorg

Versterken van ethische veerkracht van
individuen én van organisaties

Grypdonck, M., Lemiengre, J., Lammens, A. Groeien in deugddoende zorg. Relationele zorgethiek in praktijk. Roadmap voor leidinggevenden in woonzorgcentra, december 2019.

Zien en gezien worden

Francis Bacon, 1973

Self Portret

Benoem het goede!!! Wat doet deugd?

Het goede benoemen motiveert, inspireert en richt ons nog meer tot wat essentieel is

Bedachtzaam keuzes maken

“het gaat over wat de ander concreet goed doet in de concrete situatie waarin hij zich bevindt, en wat ik, als concrete zorgverlener daar het beste voor kan doen”

Het goede midden zoeken ...

Zorgethisch klimaat maakt ruimte voor relaties

“Ik mag hier zijn, en ik mag iets zeggen” (deelnemer LG)

“Het gaat erover om los te laten dat je iemand moet overtuigen, het gaat erover aansluiting te zoeken” (deelnemer LG)

“het gaat over bewust afstand nemen en nadenken over de zorg, en waarin die wortelt. Het gaat over het onderscheid te maken tussen wat aangepakt en veranderd moet worden, en wat men het beste ongemoeid laat” (begeleider LG)

Grypdonck et al. 2019.

Zorgethisch klimaat maakt ruimte voor morele moed

“Eens je het hebt gezien ... kan je er niet meer naast kijken.
Je kan het niet niet meer zien” (deelnemer LG)

“En als je het hebt gezien ... wil je ook iets doen, en dat vraagt
moed (deelnemer LG)

Cultuur van veiligheid, tegenspreekbaarheid ...
Zoeken naar machtsvrijheid

Realiteits-check

**Inzetten op zorgethiek is een beleidskeuze,
geen doekje voor het bloeden**

“uw organisatie moet er wel in geloven”

“Het moet voelbaar zijn op de werkvloer. Als je het probeert
uit te schrijven in regeltjes en criteria lukt het niet meer”

Zorgethisch handelen is niet maakbaar

geen SMART doelstellingen, traag maar stevig verdiepend
proces

Realiteits-check

Zorgethisch handelen compenseert geen gebrek aan professionele deskundigheid

Zorgethiek is geen oplossing voor bestaande spanningen in de organisatie

Zorgethisch beleid: Samen zoeken naar gedeelde verantwoordelijkheid

Practice what you preach!

Waarderende aanpak

Veilig kader met speelruimte

Ruimte voor participatie en verantwoordelijkheid

Samen groeien in deugddoende zorg: de kracht van een lerende gemeenschap

Werken aan zorgethisch klimaat dat de ethische veerkracht van mensen ondersteunt ...

Continu proces van bewust worden, proberen, reflecteren, opnieuw proberen ...

Veranderingsproces van de geleidelijkheid en mildheid

Gevoelig blijven voor kwetsbaarheid

“Aan het begin van de dag vraag je aan uw cliënt: wat wil je dat ik vandaag voor u doe?”

“Na een moeilijke situatie met een cliënt, oog hebben voor hoe het met de betrokken collega('s) gaat, en hoe het verder met de cliënt gaat”

Verlies je vorm niet: mogen meanderen

Oplossingsmodus
kunnen relativeren

Kwetsbaarheid
thematiseren

Aandacht voor
zorgbezieling

Je vorm niet verliezen Tijd maken voor innerlijke ruimte (Carlo Leget)

Samen gevoelig en moedig blijven
zorg dat het deugd blijft doen!

Dankjewel!!!

joke.lemengre@ucll.be

www.ucll.be/stimulans

